گلەیی لەخۆیشان و ... لەجێی پێشەکی

نووسینی: ئیبراهیمی یوونسی
ناسری ڕەزازی کردوویە بەکوردی

ئەم وەرگێڕانە پێشەکی کتێبی Les Kurdes et le Kurdistan (کورد و کوردستان)ـە، کەلەپێشدا لەلایەن (شەهید دوکتۆر قاسملو و کەندالّ نەزان و عیسمەت شەریف وانلی و مستەفا نازدار)ـەوە بەفرانسەیی نووسراوە و دوای ئەوە کراوە بە ئینگلیسی و پاشان کاک (ئیبراهیمی یوونسی) کردوویە بە فارسی؛ بەلاّم کۆماری ئیسلامی ئێران ئەوبەشەی کەسەبارەت بەکوردستانی بندەستی ئێرانە و دوکتۆر قاسملوو نووسیویەتی، لێی دەرهێناوە و ئەوسا ئیجازەی بلاّوکردنەوەی داوە. دیارە ئەو سانسۆرکردنەیش لەبەر دوو تاوانی گەورەبووە: یەکەمیان دوکتۆر قاسملوو نووسیویەتی، دووهەمیشیان باسی کوردەکانی بندەستی ئێرانە.

من نامەوێ بۆ پێشەکییەک پێشەکی بنووسم، بەلاّم ئەم کتێبە کتێبی زانستییە و باسی(مێژوویی کۆمەلاّیەتی ـ ئابووری ـ سیاسی)ی کوردستان دەکا و هەر کوردێک لەسەریەتی بیخوێنێتەوە هەتا لەفێلّ و تەلّەکە و خەیانەتەکانی داگیکەرانی کوردستان تێبگا و نەتەوەکەی خۆی باشتر بناسێ.بێجگە لەمەش هەرچەندە من خۆم، هەندێک لایەنی ناوەخنی ئەم پێشەکییەم پێ ڕاست نییە، بەلاّم بۆ ئەوە دەشیا کەبکرێتە کوردی.

وەرگێڕ

« بەڕوالّەت کوردەکانی بندەستی حکوومەتی ئێران، زۆر لەکوردەکانی دیکە، باوەڕیان بەڕەسنایەتیی زمانی زگماکی خۆیان هەیە و، ئەمە قسەیەکە کەکوردەکان خۆیان دەیکەن وئێمەش لەبەشی دەیەمی ئەم کتێبەدا نووسیومانە. ئەوان گوتوویانە ئەگەر زمانی فارسی بەجاری لە ناوبچێ ونەمێنێ، دەتوانین لەڕووی وشە ئێرانییە پەتییەکان، کەهەمان زمانی کوردییە، دیسان زیندووی بکەینەوە ».[1]

ئەم قسەیە کە نیکیتین کردوویەتی، تەنیا هەست ودیتنی کوردەکانی ئێران نییە، بەلّکوو بڕوای هەموو کوردەکانە. لەگەلّ ئەدیبانی فارسیش کەدادەنیشی و باسی لەسەر دەکەی، کەم تازۆر

1 ـ کورد وکوردستان، نووسینی ڤاسیلی نیکیتین، وەرگێڕانی محمد قاضی لاپەڕە٥٣٣.

لەم دیتنەوە نزیکن. بەقسە، بێگانەییەکی ئەوتۆ هەست پێ ناکرێ وتەنانەت هەستی پێ دەکەی وەدەبینی کە، قورسایی باری فەرهەنگی فارسی لەکاتی ئێستادا، وا بەسەر شانی ئەوکەسانەوە کەکوردن. ڕاستی هیچ لەخۆتان پرسیوتانە(علیمحمد افغانی نووسەری شوهر آهو خانم، احمد محمود، نووسەری هەمسایەها و داستان یک شهر وزمین سوخته، نصرت الله نویدی، نووسەری شانۆنامەکانی سگی در خرمن جای و تام آرزوها، ماوۆستا هەژار، علی اشرف درویشیان، شهرام نازری، خانم معتمدی، محمد قازی وزۆری دیکە بێجگە لە لاهوتی وعشقی ویاسمی) کێن ولە چ ڕەگەزێکن؟ دەوڵەتمێرانی ئێرانیش بێجگە لەمە دیتنێکی کەیان نییە، بەڵام داخەکەم قسە وکردەوە نێوانیان دوورە!

« هەروەها لەئێرانیشدا بەداخەوە هیچ هەنگاوێکی لێزانانەی باش، بەسوودی کورد هەڵنەگیراوە کەبتوانین ئاماژەی پێبکەین، ئەمەش خۆی شایەت یەکێ لەترادیژییە گەورە وئەسەف هەڵخرێنەکانی مێژووی کوردە، کەفارس وکورد، سەرەڕای ئەوەی لەیەک ڕەگەزن ورەدووی یەک دین ولەمیراتێکی کۆمەڵایەتی وفەرهەنگی تاکە بەهرەمەندن، هێشتا نەیانتوانیوە بنەڕەتی ئەو دژایەتیە پووچ وبێ مانای، کەبەهۆی جیاوازی مەزهەبەوە لەنێوانیاندا هەیە، پڕبکەنەوە...».[2]

لێرەدا دەبێ دوو خاڵ وەبیربێنینەوە: یەکەم ئەوەیە کەگوناحی ئەم دووری وبێگانەیی یە، بە یەکجاری ناکەوێتە ئەستۆی مەزهەب؛ ڕەزا شا، یان حەمەڕەزا شا، سووتاوی مەزهەب نەبوون، کە لەگەڵ کوردەکان وا هوڵسووکەوتیان دەکرد. دووهەم ئەوەی کە ئەم تراژیدییە تەنها تراژیدیی مێژووی کورد نیە ـ نەخشەی لایەنی دیکەش هەر تراژیدییەکە، تەنانەت تراژیدی ـ کۆمێدی. ئینسان لەمە تێدەگا کە، ئیمپراتۆری بەریتانیا وڕووسیا، نایانەوێ دەوڵەتێکی ئێرانیی بەهێز، لەناوچەیەکدا هەبێ. ئەمەش هەر جێگای تێگەیشتنە کە، سەرمایەدارییەکانی دوای شەڕی دنیاداگری یەکەم، کەجارێکی دیکە، بۆدابەشکردنەوەی جیهان، مرخیان لەتالانی کانەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست خۆش کردووە، لەشتێکی وا بترسن. بەڵام ئەمە ناچێتە مێشکەوە کە دەوڵەتمێران(دەسەڵاتداران)ی ئێران، خۆیان لەشتێکی وا بترسن، مەگەر ئەوەی کەبڵێین: ئەمانە نۆکەرانی دەرەوە بوونە، یان گێل وحۆلن، یان هەردووکی.

(منصور رحمانی) لەبیرەوەرییەکانیدا گوتەیەک لەشێخ مەحموودی نەمر دەگێڕێتەوە کە بۆ گێڕانەوە دەشێ: «... شێخ مەحموود بڕوای وابوو کە ێرانییەکان، وەک دەڵێن سەری دەزووەکەیان ون کردووە و، بەهەڵە چاو لەمەسەلەکە دەکەن، چونکە کوردەکان لەبنەڕەتەوە، لەگەڵ ئێرانییەکان هاوڕەگەزن و، حەزدەکەن هاوڕێی ئێرانییەکان بکەن. کەوابوو دەوڵەتی ئێران، دەرەتانێکی زۆرتری بۆ ڕاکێشانی هاوڕێیی کوردەکان، بۆ پێشچوونی سیاسەتی نەتەوایەتیی خۆی لەبەرانبەر دوژمنەکانیدا هەیە، هەتا دەوڵەتەکانی دیکە.ئێستا ئەگەر دەوڵەتی ئێران بەدەست خەڵکێکەوە،

2 ـ کورد و کوردستان، نووسینی، باسیلی نیکیتین، وەرگێڕانی، محمد قاضی، لاپەڕە ٤٠٤.

کەلەبناغەوە مەیلی هاوکارێی هەبووە لەگەڵیانا، تووشی زەرەر ببێ، جگە لەوەی کە لەسیاسەتدا لاواز، یان بێئاگابێ، بەشتێکی دیکەی نابێ دابنێی.

« پرسیارێک کە هەمیشە لەئێراندا دەبێ لەراسەدا بێ، ئەمەیە کە: بۆچی دەوڵەتی ئێران لە دنەدانی کورد بەدەستی هەندەری(خارجی)یەکان دژ بەخۆی، دڵپرێشان بێ. ئەگەریش ئێستا دەوڵەتی ئێران، پێشدەستی بکا و، بۆ نموونە کوردە نارازییەکان دژ بەعیراق بەهێزبکا، دەوڵەتی عیراق زۆرتر وسەختتر لەو دڵپەرێشانییەی کە خۆی لەگەڵیا بەرەو ڕووە، تووش دەکا. ئەوکات عیراقییەکانن کە بۆ کوژاندنەوەی شەڕ، داوای یارمەتی لەئێرانییەکان دەکەن، نەک بە پێچەوانەوە ».[3]

ئەوەی کەدەڵێن کورد وفارس لەیەک بنە وبنەچەن و، نەبوونی دەلیلی باش وپەسەن بۆ دوژمنایەتیی دوو میللەتی خزم، پەیتا پەیتا لەبەیانییەی ڕەسمی وبڵاوکراوەدا دووپات دەبێتەوە، ڕاستە کتێبە فارسییەکەی(ڕەشید یاسەمی)ش هەر وادەڵێ. بەمحاڵەشەوە، تاران بۆ سەرکوتکردنی کورد وڕاپەڕینەکەنیان ... دەسکەمێکی لەوانی دیکە نییە».[4]

دوای شەڕی دنیاگری یەکەم ، چەندین ڕاپەڕین لەکوردستان ڕووی دا و، ئامانجی هەموو ئەو ڕاپەڕینانەش، ڕزگاری بوو لە نێڵەی حکوومەتی تورکان. (یەکێ لەگەورەترین ئەم ڕاپەڕینانە، ڕاپەڕینی شێخ مەحموودی نەمر بوو، کە گوتەکانیمان گێڕایەوە). شێخ مەحموود شەش ساڵی ڕەبەق لەگەڵ بەریتانیا، کە ببوو بەمیراتگری حکوومەتی عوسمانی لەبەشێکی کوردستان، شەڕی کرد. بەڵام لەتەواوی ئەم ماوەیەدا ـ تا ئەوجێگەیەی کەخوێندوومانە ـ لەئەدەبیاتی سیاسی و کۆمەڵایەتیی ئێراندا، کەسێک لەگەڵ ئەم میللەتە هاوڕەگەز وستەمدیوە، تەنانەت هەستی بە هاودەردییەکی سادەش نەکرد، دەوڵەتمێرانیش بەجێگای خۆیان. ئەمانە لەدامرکانی ئاگری شەڕی (کورد وموجتەهیدان)، لەگەڵ دەسنێژەکانی ئینگلیس وبەڕێوەبەرانی سیاسەتی بەریتانیا، هاودڵ وهاوڕا بوون. قەبووڵە، میللەت نائاگابوو، جەماوەری خەڵک نەخوێندەوار بوون وئەو زەمانەش، ئەو پەیوەندیانەی بەومانایەی کە ئێستا هەیە وەدەیناسین نەبوو؛ لەگەڵ ئەمانەش پچڕ پچڕ خەبەر دەگەیشت، لەڕێگای حەجاج وڕێبواران وگەڕۆکانەوە ... لەجیهانی نوێشەوە خەبەر دەهات. کوردستان ئیتر بەجێگای خۆی.

سەرەڕای ئەمە لەشاعیران ونووسەران، کەسێک شک نابەین کەلەوەسفی ڕەنج ودەردی ئەم خەڵکە وستەمێک کەلێیان کراوە، بەندێک یان ڕستەیەکی نووسێ. قەیسەرنامەیان دەهۆنییەوە، سەرکەوتننامەی (نایبی)شیان دەهۆندەوە ... بەڵام شێخ مەحموود کەقەیسەر نەبوو و، گەلی کوردیش گەلی ئەڵمان نەبوو، لایەنگریش لەمیللەتێکی ستەمدیو وچەوساوە وهۆنینەوەی کارەسات وبوویەرەکانیان، بێژگە لەسەرکۆنە ولۆمە، پاداشتێکی دیکەی پێوە نەبوو. بەڵام لەباتی،

3 ـ بیرەوەرییە سیاسییەکانی غلامرزا مصور رحمانی، لاپەڕەکانی ١٥٤ ـ ١٥٥.
4 ـ کورد وکوردستان، نووسینی ڤاسیلی نیکیتین، وەرگێڕانی محمد قاضی لاپەڕە٤٢٣.

www.koskikurd.com

لەپەیماننامەکاندا، قسەبەرز ودەربڕینی نیگەرانی توند وتیژ بوو: «ڕەعیەتەکانی اعلیحضرت، سلطان السلاطین القاهر الباهر ...» و ئەم میللەتەبوو، کەجاروبار «ڕەعیەتی اعلیحضرەت شاهنشا»، یان «سلطان المسلمین» یان «خلیفەی موسوڵمامان»بوو. بەهەرحاڵ ڕەعیەتیش بوو و نێویشی لودەفتەرەکانی ماڵیاتدا بوو، بەو شا، یان ئەو خەلیفە، یان بە هەردووکیان باجی دەدا و، بۆ شەڕی ئەم لەگەڵ ئەو و، شوڕی ئەو لەگەڵ ئەم، چەکداری دەدا و، لەهەردوو سەرەوە دەکوژرا. واتە لەڕێگای شا و، لەڕێگای خەلیفەدا، بەو بەڵێنەی کە لەهەردوو سەرەوە دەچێتە بەهەشت، ماڵی وێران دەبوو. لەوانەیە بڵێن ئەمە درووستە، بەڵام بارودۆخی فارسەکانیش لەمەبەدەر نەبوو. دەڵێم لەوانەیە، بەڵام ڕەزاخان بەفارسی قسەی دەکرد و، بەنێوی فارس دەیچەوساندمەوە. ئەوکاتەیش کەلەخوێندنگە بووم، لەپۆلەکەماندا تابلۆیەکیان بەرانبەرم هەڵواسیبوو کە، فەرمانی پێدەدام بە« پارسی قسەبکەم »، ئەگەر بە کوردی قسەم کردبا، تەمێیان دەکردم، دیارە بەپارسی دارکارییان دەکردم و، بە کوردی هاوارم دەکرد. بەڵام تۆ برای فارس، لانی کەم ئەم تابلۆیە و، ئەم دارکاری وسووکایەتییەت نەبوو. لەگەڵ ڕەزاخان چیم کردبا کەکڵاوی هێنابوو ولەسەر دێنشینی کوردی نابوو. ئەگەر ئەم ئینسانە گوندییە، کە دەگەیشتنە قەراخ شار، لەبیری کردبا پێچ یان شەدە سوننەتیەکەی لەسەر هەڵگرێ و، لەباتی کڵاوی پەهلەوییکی شل و شەوێچ، کە خۆی بەمقەبا درووستی کردبوو ولەتوورەکەکەی نابوو، لەسەری نێ، بە«فارسی» پێنج تمەن ودوو قران جەریمە دەکرا، لەحاڵێکدا نرخی دوو سێ کوولەکە وهارویێ،کەهێنابوویە شار بیفرۆشێ و، بیدا بەقەند وشەکر بۆ ژن ومنداڵەکەی، لەدووقران تێپەڕی نەدەکرد. لەگەڵ سەرۆکی دادگا و سەرۆکی جەندرمە ولێپرسراوانی جۆربەجۆر، کە بەفارسی پێیان ڕادەبوارد و، فرووج و بەرتیلیان دەویست و، لەشفا ولاڵەی پیرەژن وپیرەپیاوی کورد، تێنەدەگەیشتن و لەبەرچاوی بووک ونەوە و نەبیرەوە لەبەر ئەم«لێک حاڵی نەبوون»ە لێیان دەدا، چیم کردبا؟ دەڵێی لە مازندەرانیش بەم چەشنە هەڵوێستیان دەکرد، دەڵێم قبووڵم نییە، چونکە بەهەرحاڵ زمانەکەیان دەزانی ولەیەک تێدەگەیشتن ولەدارکاری بۆ تێ نەگەیشتنی مەبەست، دەرباز دەبوو. بەهەرحاڵ لێپرسراوەکان، فارس بوون.

ڕەزاخان دەیگوت ئێرانییە و، بەپشت خۆی دەگەیاندەوە شاکانی هەخامەنشی و، ئێرانی «سەت جار باشتر لەسەردەمی کەونارا»کردبوو،بەڵام بەنێوی هەر ئەم ئێرانیگەرییە، بوونی خزمی هاوڕەگەزی خۆی، ڕەد دەکردەوە و، وبۆ لەناوبردنیان، لەگەڵ بێگانان دای دەبەست!

ڕاپەڕینی ساڵی ۱۹۳۰ئارارات، بەڕێبەرایەتی ژەنراڵ (ئیحسان نوری پاشا) جێگای باسە: ڕەزاخان بەڵێنی دابوو، لەم ڕاپەڕینە کەدژی دەسەڵاتی مستەفا کەمال و، ئامانجی ڕزگاری کوردان لەنێڵی حوکوومەتی میراتگری خەلیفەکان بوو، پشتیوانی بکا. بەڵام دوای ماوەیەک، لە گەرمەی شەڕدا، هەر ئەم (ڕەزاخان)ە ڕێگای گەیاندنی چەک وتفاقی لەشەڕکەرەکان بەست و، بە لەشکرەکەی مستافا کەمال ئیجازەی دا، بێنە خاکی ئێران وشۆڕشگێڕەکان سەرکوت بکەن.ئەمە، نۆکەری بوو؛ ئاخر مستەفا کەمال وڕەزاخان هەردووکیان لەژێر دەست ، یەک وەستا هاتبوونە دەرێ و، بۆ ئەنجامدانی گوماشتەگەرییەکی وەکوو یەک، درووست کرابوون. کردەوەکانیان گوتەی یەک ئوستادبوو: کڵاوپەهلەوی، کڵاوی قەراخداری کۆماری، کوشتنی ئازادیخوازان، سووکایەتی بەکەلەپوور، لابردنی ڕووبەند چارشێو (کشف حجاب) و، لاسایی عەنتەرانە لە ڕواڵەتی شارستانیەتی ڕۆژهەڵات. گرنگتر لەهەرشتێکیش، دەبوو بەدرووستکردنی «کەمەربەندێکی خاوێن» بەدەور وڵاتی تازەپێگرتووی شوورەویدا و، بەدامەزراندنی وڵاتانێکی دژ بەکۆمۆنیست، بەرێبەرایەتیی پیاوگەلێکی « بەهێز»، میرخاسانێکی وەکوو مستەفا کەمال، ڕەزاشا، مانرهایم، پیلسۆدسکی وهی دیکە، لەهاتنی نەخۆشی بەلشەفیزم، بۆ شوێنەکانی دیکە، بەرگری بکەن.

بەرلەوە، وەک باسم کرد، ڕاپەڕینی شیخ مەحموود ڕووی دا. بەریتانیا، بەوجۆرە کە یەکێ لەکاردەرەکانی بەنێوی(ئەدمۆنز)[5] کە باس دەکا، وڵاتی عیراقی دامەزراند: کوڕەکانی(شریف حسین)ی مەککەی هێنا و، یەکێکیانی لەسەر کورسیی حکوومەت دانا و، ئەوی دیکەیانی کرد بەفرمانڕەوای ئەوپەڕی ئۆردن و، سێهەمیانی کرد بەپاشای عەرەبستان. لەعیراقیشدا دیسان هەر کوردەکانن کە دەبنە گاوگەردوون. کتێبەکەی ئەدمۆنز پڕە لەستەم وگێچەڵ ومەکر، کەبۆ پاژی ئاکاری سەرەتایی دەوڵەت مێران وکاردانەرانی ئیمپەراتۆریی گەورە.

بەڵام ئەمە بەو مانایە نییە کە وڵاتی تازەپێگرتووی شوورەکان(جێگەنشینی ئیمپەراتۆریەتی تەزاری)، بەو بەرۆکەوە کە بۆ پەرچە لەچەوساوەکانی جیهان دایدەدڕێ، بۆ خەمی ستەمێک کە لەکورد کراوە، پرسە وسەرخۆشیی گرتووە. نە، حوکمەتی تازەپێگرتووی شوورەویش، یارمەتیی مستەفا کەمال دەدا بۆ سەرکوتکردنی بزووتنەوەی کوردان، لەشکرەکانی تەیار دەکا، قەرزی دەداتێ، لەحاڵێکدا خۆی بۆ نانی ڕۆژانەی داماوە و، لەعورفی سیاسەتی حیزبی وجاڕدەرانەی خۆشیدا، نێوی ئەم کردەوەیە دەنێ: زەمینەسازی بۆ بەهێزکردنی بۆرژوای میللی وهەڵدانی چینی کرێکار لەتورکیە، بەتۆفیقی خودا، بۆ بەهرەهەڵگرتن بەخێری زەحمەتکێشانی سەرتاسەری جیهان، لەداهاتوودا.

لەحاڵێکدا هەر ئەم تورکیەیە،لەهەمان کاتدا ڕێبەرانی بزووتنەوەی کرێکاری لەسێدارە دەدا. ئەم کردەوەیە نێوێکی دیکەیشی هەیە: پێکەوە ژیانی ئاشتیانە «زندگی مسالمەت آمیز» لەگەڵ وڵاتانی دراوسێ، بەسنووری وسولح وئاشتییەوە. حکوومەتی شووراکانیش ئەوەندە بەرەوپێش دەڕوا کە، سنووری سولح و ئاشتی لەسەر ئەو ژن ومنداڵانەی، لەبەر کوشتاری مستەفا کەمال هەڵهاتوون، دا دەخا. لەئێرانیشدا بەم نیەتەوە پشتی بزووتنەوەی گیلان بەردەدا. لەهیچ شوێنێکدا نابینی کە یەکێتی شوورەوی لەکۆمەڵگای نەتەوەکاندا لەزوڵم وستەمێک کە لەکوردی

[5] ـ نووسەری کتێبی کورد وتورک وعورەب، Edmonds وەرگێڕانی ئیبراهیم یونسی.

www.koskikurd.com

عێراق وتورکیە کراوە، وشەیەکی بەزاردا هاتبێ، یان ئیعتیرازێکی کردبێ.ئێستاش نابینی.

بەهەرحاڵ، دەبێ بەدەستی بێگانەشەوە بناڵێنین هەتا خزمەکە تێبگا کە لەبەجێهێنانی ئەرک و ئۆباڵێدا بەرانبەر بەخزمەکەی، کەمتەرخەمی کردووە؛ هەتا خزمەکە تێبگا کە هەڵسووکەتی لەگەڵ خزمەکەی، لەهەڵسووکەوتی بێگانە دەچێ، سابەڵکوو ئەم نموونانە، ببێتە عیبرەت بۆی و بەخۆیدا بێ؛ لەگەڵ ئەوەشدا بێگانە تێ بگا کە تێدەگەین وعەیاری ئەو درووشمانەی کە بەڵێنی درۆن، بەمەحەکی کردەوە هەڵدەسەنگێنین.

عێراقی پاشایەتی ـ لەراستیدا بەریتانیا و هێزە هەواییەکەی ـ، بزوتنەوەی کوردەکان تێکدەشکێنێ؛ بەریتانیا دەستی مستەفا کەمال بۆ سەرکوتکردنی بزوتنەوەی شێخ سەعیدی پیران وبزوورنەوەکانی دیکە ئاوەڵا دەکا، بۆ ئەوەی پەیماننامەی لۆزان بەرێوەیە و، دەبێ دژی تورکەکان کەداوای وەرگرتنەوەی ویلایەتی کوردنشین ونەوتەڵێنی مووسڵ دەکەن، «بەڵگەنامە»ی دادگەپەسەندی لەدەست دابێ، هەتا بتوانێ بەشوورای کۆمەڵگای گەلان نیشانی بدا وبیسەلمێنی کە کوردەکانی مووسڵ لەتورکیەی (مستەفا کەمال)دا، گیانیان لەخەتەر دایە وبنەمای ئازادی و بەرانبەری حوکم دەکا کەبخرێنە سەر عێراق و، بەسەرپەرستی دەوڵەتی گەورەکان، لەئازادی و مافی ئینسانی بەهرە وەرگرن. لەمە گرنگتر، لە بنەمادا ئیمبراتۆریری بەریتانیا، تەنیا بۆ پەرچە لە ئازادی و، بەرینکردنەوەی بەرانبەری لەجیهاندا بوو، کەچووە ناو شەڕ وئەو بارە قورسەی شەڕی لەکۆڵ کرد. ئەگەرنە خۆ سێبەرۆی نەبوو! بەرینکردنەوەی بەرانبەری ودیموکراسی لەبنەما بنەڕەتییەکانی ئیمپەراتۆرییەتە!

ئاکامی کاری(کومیسیۆنی کۆمەڵەی نەتەوەکان) کەنێردرابوونە مووسڵ وگوماشتەی ئەوێ بوون دەبینین. دەشبینین کۆمەڵەی نەتەوەکان، کە کارگێرەکانی بەریتانیایی وفرەنسایین، چلۆن عەدالەتخوازی هەردوو ئیمبراتۆریی فەرەنسا وبەریتانیا بەباش وبەبێخەوش دادەنێن و، دیسان دەبینین کە چۆن هەر ئەم دوو هێزە هەڵکەوتووەی زەمان، هەریەکە لەم دوو سفرەی تاڵانە، بەشی خۆیان هەڵدەگرن و، چۆن دیموکراسی (فەیصەل ونووری سەعید ومصطفا کەمال) لەکوردستانی عێراق بڵاودەبێتەوە. ئەم ئاوەڵزاوایەی سازمانی نەتەوەکان،ئەمڕۆ نەتەنیا کوژرانی هەزاران کورد و ئەرمەنی و، وێرانکردن وسووتاندنی سەتان گوندی کوردستان بەهیچ دەگرێ، بەڵکوو لەدابین کردنی مافی ئەم میللەتە ستەمدیوە، وەها گڕ وتین لەخۆی نیشان دەدا، کەبۆ وەرگرتنی سکاڵاکانی شێخ مەحموود ورێبەرەکانی دیکەی کورد، لەژێری دەردەچێ، بەم بیانووە کەعێراق و تورکیە سەربەخۆن و، خۆهەڵقورتاندن لەکاروباری ناوخۆی وڵاتان، ئەرکی ئەوە، هەر ئەو بەڵگە و دەلیلەی کەجێنشینەکەی، ئەمڕۆ بۆپاساودانی لاوازی وداماوی خۆی، دەیهێنێتەوە، بەڵێ، ئەرکی ئەو بەرینکردنەوەی بەرانبەری وپەرچە لەمافی مرۆڤ و، دووعای خێرکردنە بۆ گەلان !...

دواتریش دەگەینە پەیمانی سەعداباد«سعدآباد». کە لایەنە دژ بەکورد بوونەکەی لەبەرچاوە و، بەناوەرۆک پەیمانێکە لەنێوان دەوڵەتەکانی تورکیا وئێران وعێراق، بۆ هاوکاری لە سەرکوتکردنی کوردەکان. وڵاتێک کە هاوڕەگەزی ئەم میللەتەیە، لەگەڵ دوو وڵاتی تورک وعەرەب، دەبێتە هاوپەیمان،تا پێکەوە هاوڕەگەزەکانی سەرکوت بکەن، تا نەڵێن ئێمە لەرەگەزی ئێرانییەکانین، ئێمە عەرەب نین، ئێمە تورک نین! ئەگەر حکوومەتی رەزاخان، حکوومەتێکی میلل دەبوو،ڕەنگە مێژوونووس کەدەگەیشتە ئێرە دەینووسی: «ئەمە یەکێ لەشتە سەرسوورێنەرەکانی مێژووە ...» بەڵام لایەنی کۆمێدیی قەزیەکە ئاشکراترە: لەهەمان حاڵدا کە پەیمانی سەعداباد واژۆ دەکرێ، کتێبی (کورد وپێوەندە ڕەگەزی ودێرێکیەکانی) ڕەشید یاسەمی#، بڵاودەبێتەوە. قسەکانی من لێرەدا بەرەو ناوەرۆکی کتێبەکەنییە، مەبەستم زەمانی بڵاوبوونەوەیەتی. بەرهەمەکە بەرهەمێکی زۆر بەنرخە*، بەڵام لەحکوومەتی ڕەزاخاندا، وبەڕەزامەندیی دەزگای حکوومەتەکەی و، هاوکات لەگەڵ واژۆی پەیمانی سەعداباد، بڵاودەبێتەوە، لەحاڵێدا ئەگەر هەر ئەوکاتە، کوردێک وێرابای بیگوتبا کوردم و، دەمەوێ بەکوردی بنووسم وبدوێم، جێگەی ئەگەر سەر سێدارە نەبا، لانی کەم زیندانی قەسر بوو. بەڵام بەبڵاوبوونەوەی ئەم کتێبە، رەزاشا بە هەموانی دەگوت کەئێرانییە، هاوڕەگەزەکانی خۆی خۆش دەوێ و، چاکەیەن لەگەڵ دەکا، زمانیان ئێرانی پەتییە، بەڵام بە بەرژەوەندی نازانێ کەبەنووسین وگوتن بیپارێزننەوە، باشترە بیهێڵن بۆ ڕۆژێک کە، خوانەکردە زمانی فارسی بەتەواوی لەناوچوو، لەڕووی زمانی کوردی بیبووژێننەوە. زۆر سپاس، خودا سەبر بەئێمە بدا وتەمەن وپلە وپایەش بۆ ئێوە!

سەردەمی حەمەرەزاشا لەئێمەوە نزیکترە. ڕۆشنبیران وخوێندەوارانی وڵاتەکەمان، لانی کەم شۆڕشی بارزانییان لەبیرە وئەگەر خوێندبێتیانەوە، دەزانن کە ئامانج ومەبەستی ئەم شۆڕشە بە کاکڵ، بۆ وەدیهێنانی راسپێرییەکانی کۆمەڵەی گەلان و زەمانەت کردنەکەی بەریتانیا بوو، سەبارەت بە خودموختاریی کوردستانی عێراق. کوردەکانی عێراق وبارزانی هەر هەمان بابەتی ناسراویان دووپات دەکردەوەکە: ئێمە کوردین، لەرەگەزی ئێرانین وعەرەب نیین. کۆمەڵەی نەتەوەکانیش قبووڵی کردبوو، بەریتانیاش ڕاستبوونی ئەم بەڵێنانەی زەمانەت کردبوو. ڕۆشن بیرەکانی ئێمە، باش لەبیریانە کە، حەمەرەزاشای «ناسۆنالیستی موسبەت» ـ هەتاوی رەگەزی ئاریا ـ چی بەسەر ئەم شۆڕشە وئەم گەلە هاورەگەزەی نەهێنا، کەخۆی بەرواڵەت هەتاویان بوو. لە«ڕاپۆرتی پایک Pike Report» بۆ کۆنگرەی ئامریکا و، ئەو بەڵگەنامانەی کە لەبارەی تێکۆشانەکانی پاشپەردە، لەمەڕ ئەم شۆڕشە بڵاو ببووەوە، دەیخوێنینەوە کەئیرادەی بەرزەفڕی «شاهنشای ئاریامیهر» ،لەسەر ئەوەیە کەئەم ڕاپەڕینە، بەهەر نرخێک بووە، دەبێ لەخشتە ببرێ. ـ دیارە پێشتریش بەچوونە ناو پەیمانی بەغدا ـ، کەدواتر بوو بەپەیمانی سێنتۆ، لەئەستۆی گرتبوو کە، ڕێچکەکەی باوکی تاجداری بەرنەدا و،جێگە تەوری ئەو کوێرنەکاتەوە. بەهەرحاڵ، شاهەنشا بۆ لەخشتەبردنی بزووتنەوەی کوردەکانی عیراق، لەسەرەک کۆماری وڵاتە یەکگرتووە کانی

www.koskikurd.com

ئامریکا ـ ئامریکایەک کەخۆی بەپێشەوای دیموکراسیی جیهان نێودەبا ـ هەروەها وەزیری دەرەوەیشی جەنابی کیسینێر،یارمەتی ویست و،بەکۆمەکی ئەو وهەر ئەم جەنابی کیسینجێرە، کە ئاوارەبوونی هەزاران ساڵەی گەلی یەهوودی لەپشتەوەبوو، کوردەکانی لەشا دڵنیا کرد و، بەو چەشنە خستنیە دوای سیاسەتی پیس ودزێوی خۆی.ئینسان کاتێ ریزڕازانەوە«صف ئارایی»ی هێزەکان دەبینێ، بێ دەسەڵات، بۆ حاڵی خۆی و وڵاتەکەی خەم دایدەگرێ، هەر لەوکاتەشدا، چونکە چاو لەئاسۆیەکی دوورتر دەبڕێ، پێکەنینی دێ: لەلایەکەوە جەنابی نیکسۆنە لەگەڵ کیسینجێر وشاهەنشای ئاریامیهر، لەلایەکی دیکەشەوە بارزانییە وهاورەگەزەکانی شا، لە لایەکی دیکەش سەدامە لەگەڵ یەکێتی شوورەوی. جاتۆش گاڵتەی تاڵی ڕۆژگار ببینە کە لە بزوتنەوەکەی نەتەوایەتی ودژ بەئیمپریالیستدا، سەرکوتگەر لەپێشەوای سۆشیالیزم چەک و تەقەمەنی ویارمەتی داوادەکا و، سەرکوتکراویش لەنیکسۆن وشاهەنشا! ئەوسا شنەی گاڵتەی سیاسەتمەداری زەبەردەست چاو لێ بکە: شا لەهەمان کاتدا لەتاران، ڕۆژنامایەک بەنێوی کورستان، نزیک بە ۲۰۰ کۆپی چاپ دەکا و، لەدەرەوەی وڵات بڵاوی دەکاتەوە! بەتەواوی ئەم شێر وڕێوییە وستەم وساختەیەک کە لەدەوڵەتمێرانی پێشوو دیتوویانە، ئەم کوردانە چونکە دەبینن لەهەر لایەکەوە تەنگاو دەکرێن، ناچار پەنا دێننە بەر ئێران. لەم دواییانەدا لە ڕۆژنامەکاندا خوێندوومانە کەچلۆن ئاوارەکانی کوردستانی عێراق، لە ئۆردوگاکانی تورکییەوە هەڵدێن ودێنە ئێران. ڕاستی لەخۆتان پرسیوتانە کە بۆچی ولەبەر چ هەست وغەریزەیەکە کەئەم خەڵکە، لەناو بەفر وبۆران وخەتەردا، لە ئۆردوگایەکەوە هەڵدێن، هەتا بگەنە ئۆردوگایەکی دیکە؟

بەهەرحاڵ ... درێژەی کایەکە چاو لێدەکەین، کارەساتی بۆمبارانی کیمیاویی هەڵەبجە و خورماڵ و، شوێنەکانی دیکەی کوردستانی عێراق، هێشتا تازەن و کەڵەک و فێڵی دنیای ڕۆژهەڵات وڕۆژئاوامان بەجوانی پێ نیشان دەدا: ڕۆژێ دوای بۆمبارانی هەڵەبجە، سەنای ئامریکا، ـ ئەم دڵی دیموکراسییەی ڕۆژئاوا ـ، پێکەوە بەیەک دەنگ، یاسایەک پەسەن دەکەن و بەپێی ئەو یاسایە ە لەسزای ئەو تاوانە، عیراق لەباری ئابوورییەوە تەنگاو دەکەن، بەڵام بیست و چوار سەعات دوای ئەو، ئەم یاسایە هەڵدەوەشێننەوە و بەم کردەوەیەیان بەهەمووان رادەگەیەنن کەئامریکا وڵاتێکی پۆشتەیە و، بەئەمن وئاسایشە و، دەوڵەتمێرەکانیشی وەکوو هەموو خەڵکی کۆک وپۆشتەی جیهان، ڕقیان لەگاڵتە بەخەڵکی هەژار و، پێکەنین بە (بێ بەختی)یان نییە، چ باشتر کەگاڵتەی پاش نانی نیوەڕۆ بێ، چونکە بۆ هەزمی نان زۆر باشە! ئێستا ئیتر ئامریکا باوەڕی بەقسەی سەددامە ... نە ئیتر، سەددام بەڵێنی داوە، کەبڕای ببڕ لەم کارانە نەکا؛ منداڵێکی باشە، منداڵێکی میهرەبانە ـ بەڵام بڕێک چەتوونە ... باشە، منداڵە ئیتر، تازە ئیتر بەڵێنی بە(پاپا گیان)ی داوە، چیتر لەم کارانە نەکا.تازە لەسەرەتاشەوە ئەوەندە دیر نەبوو. ئامریکا گوتبووی بەڵگەنامەی قەتعیی بەدەستەوەیە کەعیراق بۆمبی کیمیایی بەکار نەهێناوە و

گوتبووی کەدەزگای کولەگر(اسراق سمع)، گوتوبێژی فرۆکەوانەکانی عیراقی تۆمار کردووە ... بەڵام کێ بزانێ درووست تۆماریان کردووە! پاشان، (تورگوت ئۆزاڵ)ی دۆستیەتی، ـ بەو ردێنە سپییە وئەو ڕواڵەتە بەڕێزەیەوە ـ کە درۆناکا، تورکت ئۆزاڵ گوتی (دیارە بەگۆڕی باوکی سوێندی ئەخوارد)، گوتی «لەنێوان پەنابەرە کوردەکاندا، تەنانەت یەکێکی نەدیوە کەشوێنەواری گازی ژاراوی بەلەشەوە بووبێ. ئێستا ئەگەر دوو سێ زیپکە، یان خورێکەی پێوە بووبێ، ئەمە شتێکی ئاسایی یە. لەوانەیە بیبەر، یان خورمای زۆریان خواردبێ و، گەرمازۆ بوویێتن. چونکە کورد بوونەوەرێکی سەرسووڕێنەرە، لەساردی وگەرمی نازانێ، وەکوو ئێمە تورکەکان نین، ئێمە تورکەکان دەزانین کە لەهاویندا نابێ بیبەری زۆر بخۆین!».

ئێستا تۆ دەڵێی ئامریکا دەبوو دابی دۆستی وعورفی سیاسی وەلا نانێ و، بەم دۆستە بەڕێزەی گوتبا ـ ئەستەغفیروڵڵا ـ تۆ درۆ دەکەی، دوکتۆرەکانی من کە بریندارەکانیان دیوە و چاویان لێ کردوون، دروست دەڵێن! نە، ئەمە دروست نییە، ئەمە پێچەوانەی ڕەسمی دۆستایەتی و هیمی دیپلۆماسییە. پاشان لەگەڵ عەرەبستان چی بکا، لەگەڵ میسر، لەگەڵ مەراکش، لەگەڵ ئەلجەزیرەی شۆڕشگێڕ؟ نە، هیچ کام لەم کارانە ناکا. ئینسانی ژیر، بێخۆ لەبەر تاقمێک خەڵکی پێپەتی، دڵی دۆستەکانی نارەنجێنێ.

سوڵتانی سوعوودی دەستێک بە ڕدێنیدا دێنێ و، بەعەرەبی پێدەکەنێ. حوسنی موبارەک و سەرۆکەکانی دیکەی ئەلجەزیرەیش لەبەر خاتری ئاسوودەیان، هەناسە هەڵدەکێشن وبۆ ئەو «سەرکەوتنەی عێراق»، شایی دەگێڕن و، بەڵێنی یارمەتیی ماڵیی زۆرتر دەدەن بەسەدام، بۆ دیسان چاکردنەوەی وڵات.پاشان، فەرانسەیە کە بۆ کۆڕ بەستن بانگهێشتن دەکا و، کۆنفرانسی جیهانی بۆ باس وگوتوبێژ سەبارەت بە چەکی کیمیاوی، پێک دێنێ. بەڵام پێشمەرجی بەشداری لەم کۆنفرانسەدا ئەوەیە کە، نێوی کەسێک، یان دەوڵەتێک نەیەتە سەر زار: هیچ کەس نەڵێ سەدام هەزاران کەسی لەهەڵەبجە وشوێنەکانی دیکەی کوردستان کرد بە کەباب وخواردنی، کەس نەڵێ عێراق بۆمبی کیمیاویی دژ بە گەلێکی بێدیفاع بەکاربرد، یان ئەوەی کەدیموکراسییەکانی ڕۆژئاوا، یارمەتییان داوە و، ئەم چەکانەیان دروست کردووە. وەک دەرکەوت، دەستووری کاری کۆنفرانس، گوتو بێژ سەبارەت بەخوریی پەز و، ڕیگای خەبات بۆ لەناوبردنی خۆرکەی خوری بوو! سوپاس بۆ خوا کە گەلێکیش سەرکەوتوانە بەڕێوە چوو، گەلێک باش. یەکێتی کۆمارەکانی شوورەوی لەهەموویان گوێڕایەڵتر بوون. ئەوان پێشتر ئەم پێشمەرجەیان، بەوپەڕی وردییەوە لەبەرچاو گرتبوو. تەنانەت باسیشیان نەکرد و، خەبەرەکانیشیان بڵاو نەکردەوە. لەکۆنفرانسیشدا تەنانەت مەزەندەی نرخی بازاڕی گۆشتی پەزیشیان نەکرد و، نەیانگەت ئەم هەموو پەزەیان کە کوشتەوە، چۆن بوو گۆشت هەرزان نەبوو! دەتگوت نەخانێ هاتووە ونە خانێکیش تێپەڕیوە. چەند مانگ پاش ئەوە کە ئاو لەئاش کەوتبوو، ئەوکاتەی کەدەستەیەک لەکۆماری ئیسلامی، لە

www.koskikurd.com

ئێرانەوە چوونە یەکێتی شوورەوی، گۆڤار ورۆژنامەکانی رۆژئاوا، هاواریان لێ بەرز بووەوە و گوتیان کە لەوانەیە بۆ کڕینی چەک وتەقەمەنیش، گوتو بێژیان لەگەڵ سۆڤیەتییەکان کردبێ و، پێشبینییان کرد کە دوارۆژی ئەم مامەڵەیە لەوانەیە جیهان لەگەڵ(کارەسات)ێک بەرەو روو بکا. گۆڤار ورۆژنامەکانی عێراق رەگەڵیان کەوتن و، سەدام و وزیرەکانی هەلزرنگان وهڕەشەیان کرد کە، هەر ولاتێک چەک بەکۆماری ئیسلامی بفرۆشێ، پێوەندی لەگەڵ دەبچڕێنین و، یەکێتی سۆڤیەتیان گرتە بەر برکەی رەخنە. ئەوکاتەبوو کەیەکێتی سۆڤیەت لەپڕ تێگەیشت کە ئەی دەستی شکاوم، خۆ ئەمە سەدام لەبۆمبارانی هەڵەبجەدا بۆمبی کیمیاوی بەکار بردووە! لەگۆڤاری شیلاتی سۆڤیەتیشدا بازرگانانە، سەبارەت بەمە گازندەی کرد کە«... ئەمە نەیگرت. ئەم کردەوەیە لەوانەیە دژ بە مرۆڤایەتی بێ، جەنایەت بێ؛ عێراق نەدەبوو لەگەڵ کەمایەتی کورد،بەم چەشنە هەڵسووڕێ!». سەدام حسەین پێکەنینێکی ژاراویی هەڵدا وگەوتی:«سەلاموعەلەیکوم، (تەڤاریش)##، چۆنی چاکی، تەڤاریشیش گوتی:«دا، دا!»##

بەر لەوەش دەستەیەک لەلایەن یەکێتی نیشتیمانییەوە بۆ گلە و بناشت لەمەڕ بێدەنگی یەکێتی سۆڤیەت و ولاتە سۆسیالیستەکانی دیکە، چووبوونە مۆسکۆ و تێگەیشتبوون کەهەڵەیان کردووە وهەڵەیەکی ناقۆلا! بە هاوڕێیانیان گوتبوو: کە بەراستی بۆ ئەم رووداوە خەمبارن ... هاوڕێیانی یەکێتی نیشتیمانیش دڵنەوایی یان کردبوون وگوتبویان«خودا سەبووریتان بداتێ!» پاشان تێگەیشتبوون کەیەکێتی سۆڤیەتی کۆن لەژێرەوە ـ لە کەناڵێکی دیپلۆماتیکەوە ـ لەدەوڵەتی عێراق گلەی کردووە و، بەنهێنی پەیمانی دۆستایەتی بەرانبەری بەروودا دابوون، لەم بارەیەشەوە نیگەرانیی خۆی دەربڕیبوو کەبۆچی دەبێ لەرۆژئاوا یارمەتی وەربگرن. چ باش بوو کەشک وگومان لەنێواندا نەمایە و، لەئاکامدا بۆ ئەمیر ئەرسەلانی رۆمی دەرکەوت کەشەمسی وەزیر لەژێرەوە موسوڵمان بووە وئەو نەیزانیوە! بەڵێ، سکاڵای دۆستانە ومەحرەمانە، شەوتی هەزاران جار لەجەنجاڵی رۆژنامەیی و رادیۆیی زۆرترە، دەنا هەر بەو چەشنەی کە بۆ دەرکردنی هەشت فەلەستینی لەخاکی داگیکراو، ئاشکرا ئیعتیرازی کرد و کردەوەی ئیسرائیلی مەحکووم کرد و، رەگەڵ پێکهێنانی کۆبوونەوەی ناچارانەی شوورای ئەمنییەت کەوت، بۆکوشتار و هەڵداشتنی سەدان هەزار کورد و، وێرانکردنی هەزاران گوندی کوردستانیش، ئیعتیرازی دەکرد. درۆ نەبێ جارێکیان لەوەڵامی ئەم رەخنەگەلەی، کە بۆ ئەم رووداوە بێدەنگیی لێ کرابوو، گوایە رادیۆی ئاشتی وپێشکەوتن«صلح وترقی» گوتی کە: «پەکوو لەوخەڵکە بێشەرمە! ـ ئەو کاتانە کەمصطفا کەمال خەلکی کوردی قەلاچۆ دەکرد، ئەم دەوڵەتانەی رۆژاوا لەکوێ بوون، بۆچی ئەوکاتە ئیعتیرازیان نەدەکر وئێستا کردوویانە بە قاو وقیژ! ئەم قاووقیژە تاکتیکێکی ئیمپریالیستییە ...» راستیشی دەگوت، ئەوکاتانە خۆی بۆ ئیعتیزاز بە کوشتاری مصطفا کەمال لەتورکیە وکردەوەی بەریتانیا لەعیراق، لەکۆمەڵەی نەتەوەکاندا بەتەنێ مابووەوە! لەگەڵ ئەوەشدا

دەبێ لەبیرمان بێ کە، نوێنەری دەبیری گشتی سازمانی نەتەوەکان، کە بۆ دەرکردنی هەشت فەلەستینی شوورای ئەمنییەتی بۆ کۆبوونەوەی نا چاری بانگ دەکرد، لەهەمان کارەساتی هەڵەبجەدا دەریبڕی کە، سازمانی نەتەوە یەککگرتووەکان بۆ پێراگەیشتن بە بار ودۆخی کوردەکان، کاتی نییە ...!

لەدیتن وچاوپێکەوتنەوەدا، هەر کەسێک دەبینی و بە هەرکەسێک دەگەی ... دەردت زۆرتر دەبێ. سادات دەبینی دەڵێی حاڵی دیارە وجێگەی خۆیەتی کە وابێ، بەڵام کاتێ جەمال عەبولناصر دەبینی کەئەویش لەپیلانی زوڵم و زۆر لەکوردان، بەش ونەخشی هەبووە، واقت وڕ دەمێنی. ئای کە دەنگی دەهۆڵ لەدوورەوە چەند خۆشە!

بە بڕوای من دەوڵەتی کۆماری ئیسلامی ئێران، ئەگەر هیچ کارێکی دیکەی نەکردبێ، یەک کاری زۆر گرنگی کردووە: ئەم دەوڵەتە بەئێمەی نیشان دا کە بانگاشەی دیموکراسیی رۆژاوایی و سۆسیالیستیی رۆژهەلات، لەبنج وبناغەوە درۆیە؛ نیشانی دا کە پەرچەکردنیان لە ئازادی و مافی مرۆڤ درۆیە، شارستانییەتیان درۆیە وعەدالەتیان درۆتر. ئەگەر شتێک هەبێ کە پارووەکیان بۆ باوێژێ، ئەوی دەتهەوێ بیکە ... کاتێکیش کارەکەت کرد، پارووەکەیان بۆ باوێژە وبڕایەوە. ئەم خەڵکە بەڕێزە، بزانن ودڵنیابن لە بەرانبەر قەبوولکردنی سووکی و ڕیسواییدا، پاداشی باشیان دەست دەکەوێ، بۆ هەر سووکایەتییەک شان شل دەکەن. سەر بە ولاتە یەککگرتووەکانی ئامریکا ودۆستەکانی بێ، بهێڵی کەکانەکانی ولاتەکەت تالان بکەن و، لە سەرکوتکردنی هاوڕەگەزەکانت و هی دیکەدا دادەستیان بی، دیموکراتی، ئازادیخوازی، خاوەن ژیاری. ئەگینا دواکەوتووی، دیکتاتۆری، دژ بەئینسانی. یەکێتیی سۆڤیەتی کۆنیش، بەدەستێک بنەمای سیاسەتی پەرچەکردن لە زەحمەتکێشان و، چەوساوەکانت پێ نیشان دەدا و، بەدەستێکی دیکەش، تۆپ وتانگ ومووشەک وفرۆکە دەدا بەسەدام. لەگەڵیابی، دیکتاتۆریش بی دیموکراتی وکارنامەی کرداری باش وەردەگری. دیارە بەم مەرجەی کەسووکێ پارووشی بۆ هەڵدەی. لەگەڵیا نەبی، دیموکراتیش بی دیکتاتۆری. تێگەیشتن و دەرکی ئەم خاڵە، بەم شێوەیە زۆر دژوارە و، ڕەنگە مەحاڵیش دەبوو. ئێمەش بۆ ئەم تێگەیشتنە، قەرزداری کۆماری ئیسلامین*.

دەردەدڵ زۆرە؛ لەرابوردوو، لەهەر جێگەیەکەوە دەست پێ دەکەی، دەردە؛ بەڵام دەردی زمان وفەرهەنگ وستەمی فەرهەنگی، پیسترین دەردە. ئینسان دەتوانێ لەگەڵ دەردی نەبوونیدا هەڵ بکا، بەڵام قسەنەکردن بەزمانی زکماک ـ کە کوردەکانی بندەستی حکوومەتی تورکیە تووشیان بووە ـ ونەنووسین وفێرنەبوون بەزمانی زگماک، شتێکە کەلەگەڵیا هەڵناکرێ: لەلایەکەوە دەردە ولەلایەکی دیکەوە ستەم ـ ستەمی فرهەنگی. شاعیران ونووسەران دەزانن ئەمە چ دەردێکە،

* ـ وەکوو کۆماری ئیسلامیش هەمان هەڵوێستی نەبێت و هیچ رۆڵێکی لەشەڕی براکوژی کوردانی خوارووی کوردستاندا نەبێت، یان کوردەکانی کەرتەکەی ژێر دەستی خۆی چاک لەئامێز گرتبێت. « گۆمەیی »

www.koskikurd.com

بەتایبەت ئەوانەی کە زمانەکەی خۆیان نازانن وناچاربوونە بوزمانێکی دیکە شیعر بڵێن یان بنووسن. ئەمە ستەمی نەتەوایەتییە و، ولەپێوەری بەرینتردا، ستەمی فەرهەنگی ـ ئینسانی. ئاخر هەرکەسێ هەستێکی هەیە کە دەربڕینی ڕاستەقینەی تەنیا بە زمانی زگماک دەبێ و، ئەم هەستەش چونکە لەزمانی زکماک دابڕاوە، بێشک زیانی پێ دەگا. هەستێک کەبەزمانێکی دیکە بڵاو دەبێتەوە، ئیتر ئەو هەستە پەتییە نییە کە لەبیرکردنەوە بەزمانی زگماک دێتە بەرهەم، بۆ ئەوەی لەپاڵفتێنی زمانێکی دیکەوە تێپەڕیوە و، دەربڕینی لەگەڵ داخوازییەکانی زمانێکی دیکە ساچاوە و،لەم هات وچوونەدا خوار وخێچ بووە. یارمەتی بۆ بووژانەوە وهەراشبوونی زمان و فەرهەنگی(تیرەیەکی قەومی)، نابێتە هۆی جیایی وبێزار بوونی ئەو تیرەیە لەزمانی ئەسڵی قەومەکە، کە یارمەتییە بە بتەوکردنی پایەی فەرهەنگی نەتەوایەتی. ڕاستی چ کەسێ لە شاعیرانی کورد، کەسانێکی وەکوو نالی، مەولەوی تاوکۆزی، شێخ ڕەزای کەرکووکی و هی دیکە، ویستوویەتی یان ناچارکراون بەفارسی شیعر بڵێن؟ چ کەسێ فارسیی پێ فێر کردبوون؟ من لەپەراوێزی ئەم نووسراوەیەدا شیعرێکی(نالی)تان بۆ دەنووسمەوە### تابزانن کەشاعیری کورد هەندە خولیا وپەشێوی لقی زۆرتر گەشەکردووی زمانی خزم واتە فارسی بووە. ئەم شیعرە بەروبۆی زڵ(طبع)ی شاعرێکی کوردە و، کەمن لەو شاعیرە فارسانەی کە لەم زەریفکارییانەدا، شان لەشانی بدەن بەڵگەی ناوێ کە هەڵدانی خولیایەکی ئەوتۆ، نیازی بەزۆر شتە وتازە هەمووان شاعیر نین. یارمەتی بۆ بووژانەوە و هەراشبوونی زمان وفەرهەنگی ئەو تیرەگەلەی کە خزمی یەکن، بە ناوەڕۆک کۆمەکە بەلابردنی ساردی وجیایی، چونکە دەرمانکردنی ئەم دەردە، لەراستیدا بەستێنی ساردی وجیایی لەناو دەچێ وزەمینەیەکی نوێ بۆ نزیکی وخزمایەتیی زۆرتر دابین دەبێ

...

خۆشبەختانە لەم دواییەدا بۆ چارەسەرکردنی ئەم دژوارییە و بۆ وەدیهێنانی زەمینەی دۆستایەتی وخزمایەتی زۆرتر، هەنگاو هەڵگیراوە کە هیواداریـن پەرە بگرێ وبگاتە بەر ـ بەهیوای خودێ####

ابروان تو طبيبان دل افكارانند
هر دو پيوسته از آن بر سر بيمارانند
نرگسان تو كه خواب از همه عالم برند
خفتگانند ولی رهزن بيدارانند
گنج رخسار تو ديدن نبود زهره مرا
كه ز زلف تو بران خفته سيه مارانند
ماهزاران ز غمت خسته وناكام، ولی

كامياب از گل رووی تو خس وخارانند
تو نه تنها به غم عشق دچاری «نالی»
هر كجا می نگری جمع گرفتارانند

ڕەشید یاسمی، هەرچەندە خۆی کورد بووە وئینسانێکی پایە بەرز بووە، بەڵام لەو کوردانە بووە کە وێنەیان لەدەرباری تورکییە وعێراق وئێراندا زۆرن. لەراستیشدا ئەو کتێبەی ڕەشیدی یاسەمی لەسەر کورد، وەڵام یان ڕەدی ئەو کتێبی(کورد وکوردستان)ەی زانای پایەبەرزی کورد «محمد امين زەکی بەگ»ە، نەک دڵسۆزی بۆ کورد. (وەرگێڕ).
(تەڤاریش) وشەیەکی رووسییە واتە: هاوڕێ؛ ڕەفیق حزبی. (وەرگێڕ).
« دا »ش هەر وشەیەکی رووسییە واتە بەڵێ (وەرگێڕ).
نالی (مەلا خدری شارەزووری)ی، ساڵی ١٢١٥ی کۆچی مانگی، لە گوندی خاک وخۆڵی شارەزوور، لەکوردستانی باشوور لەدایک بووە و، ساڵی ١٢٣٧ی کۆچی مانگی، کۆچی دوایی کردووە. (وەرگێڕ).
دیارە ئێمە لەوە تێدەگەین کە وەرگێڕ، لەبەر ئەوەی لەئێران دەژی، ناچارە وای نیشان بدات کە کۆماری ئیسلامی لەبواری ناسینی گەلی کورد ومافە نەتەوایەتییەکانیدا هیچ هەنگاوێکی هەڵنەناوە و، ئێستاش لەسەر سیاسەتی شۆڤێنیستانەی خۆی دژ بەگەلی کورد بەردەوامە. (وەرگێڕ).

www.koskikurd.com